

Wyzwania i korzyści płynące z programu Standardy Ochrony Dzieci w szkołach podstawowych – wyniki badania ilościowego

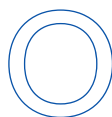
Katarzyna Drabarek, Katarzyna Makaruk

Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę

Standardy Ochrony Dzieci (SOD) to program zainspirowany ideą safeguardingu prowadzony w Polsce przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę, którego celem jest stworzenie bezpiecznych i przyjaznych środowisk w placówkach oraz instytucjach poprzez zapobieganie i przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci. Badanie na temat ochrony dzieci przed krzywdzeniem w placówkach oświatowych przeprowadzono w grudniu 2021 r. z wykorzystaniem anonimowej ankiety online wypełnianej samodzielnie przez respondentów. Wyniki prezentowane w artykule obejmują odpowiedzi pracowników szkół podstawowych zlokalizowanych w miejscowościach różnej wielkości – nauczycieli, dyrektorów, psychologów i pedagogów szkolnych (N = 840). Spośród 18 badanych rozwiązań placówki, w których pracowali respondenci, średnio realizowały w pełni siedem standardów, a trzech nie realizowały w ogóle. Standardem realizowanym w pełni w placówkach, wskazywanym przez większość respondentów (71%), były zawsze łatwo dostępne dla uczniów i promowane informacje o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży. Trzydzieści siedem procent badanych wskazało, że w ich szkole nie ma żadnych materiałów edukacyjnych dla rodziców na temat ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym. Najczęściej wymienianą korzyścią wynikającą z wprowadzenia SOD była poprawa bezpieczeństwa i ochrony dzieci, a problemy we współpracy z rodzicami to najczęściej pojawiająca się trudność. Pracownicy szkół pozytywnie ocenili SOD. Wyniki badania pokazują, że wiele szkół podstawowych nie realizuje odpowiednich działań mających na celu ochronę dzieci przed przemocą i zapewnienie im bezpieczeństwa.

SŁOWA KLUCZOWE:

STANDARDY OCHRONY DZIECI, SAFEGUARDING, OCHRONA PRZED KRZYWDZENIEM, SZKOŁA, NAUCZYCIELE, UCZNIOWIE

ochrona dzieci przed przemocą to jedno z wyzwań, przed którymi stoją polskie szkoły. Odpowiednie działania profilaktyczne i procedury interwencyjne mogą znacząco poprawić funkcjonowanie placówek w tym zakresie, jednak wprowadzaniu tego rodzaju rozwiązań mogą towarzyszyć różne trudności.

Dzieci są narażone na wiele form negatywnych doświadczeń mających długotrwałe konsekwencje dla ich życia i zdrowia (Makaruk i in., 2018; WHO, International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect, 2006). Według wyników *Ogólnopolskiej diagnozy skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci* (Włodarczyk i in., 2018) 41% dzieci doświadcza przemocy ze strony bliskich dorosłych, a 7% – zostało wykorzystanych seksualnie z kontaktem fizycznym. Inną formą przemocy, szczególnie ważną w kontekście oświaty, jest przemoc rówieśnicza, która stanowi najczęstszą formę wiktyimizacji dotyczącą ponad połowę (57%) dzieci i nastolatków (Włodarczyk i in., 2018).

Istotnym czynnikiem wpływającym na przemoc ze strony rówieśników jest klimat szkoły, w tym zachowania nauczycieli. Z badań zrealizowanych w polskich szkołach wynika, że problem przemocy rówieśniczej jest mniejszy w klasach, w których uczniowie oceniają nauczycieli jako życzliwszych, skłonniejszych do pomocy i zainteresowanych uczniami (Przewłocka, 2015). Ważną rolę w zapobieganiu przemocy rówieśniczej odgrywają też dyrektorzy. To oni wpływają na podejmowanie przez szkołę działań służących ograniczeniu przemocy (w tym spisania zasad i procedur), a tym samym na ogólny klimat szkoły (Kołodziejczyk, 2019).

W przypadku przemocy ze strony zarówno członków rodziny, jak i rówieśników kluczowa dla dobrostanu dziecka może okazać się reakcja pracowników oświaty, którzy m.in. z uwagi na czas spędzany w szkole mają możliwość zaobserwować niepokojące symptomy wskazujące na trudne i zagrażające dziecku sytuacje. Nauczyciele uważają jednak, że do działania w obszarze przemocy nie przygotowują ich ani studia, ani programy doskonalenia, które w ich ocenie są zbyt teoretyczne i powierzchowne. W rezultacie w przypadku podejrzenia krzywdzenia nierzadko są zmuszeni działać w oparciu na własnej intuicji, często nie mając wystarczającej wiedzy na ten temat (Przewłocka, 2015).

Różne dokumenty prawne regulują zadania szkół i ich pracowników w obszarze kształtowania bezpieczeństwa uczniów oraz dbania o ich dobro i prawidłowy rozwój.

Wśród obowiązków zapisanych w Karcie Nauczyciela (Dz.U. z 2021 r. poz. 1762 ze zm.) znajduje się m.in. zapewnienie bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych w szkole oraz dbanie o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich zgodnie z ideą demokracji, pokoju oraz przyjaźni między ludźmi różnych narodów, ras i światopoglądów.

Artykuł 5 ustawy o systemie oświaty (Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.) zobowiązuje nauczycieli do dbania o dobro uczniów, troskę o ich zdrowie oraz postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem ich godności osobistej. Szczególnym wymiarem tego obowiązku jest zwracanie uwagi przez nauczyciela na wszelkie przejawy przemocy wobec dzieci, aby chronić ich zdrowie fizyczne i psychiczne (Czemierowska-Koruba, 2015). Także rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. Nr 61, poz. 624 ze zm.) nakłada obowiązek określenia w statutach placówek oświatowych m.in. warunków pobytu w szkole zapewniających uczniom bezpieczeństwo oraz ochronę przed przemocą, uzależnieniami, demoralizacją i innymi przejawami patologii społecznej.

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz.U. 2021 r. poz. 1249) i przepisami wynikającymi z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” (Dz.U. Nr 209 poz. 1245) szkoła ma obowiązek uruchomić tę procedurę, jeżeli zaistniało podejrzenie stosowania wobec ucznia przemocy domowej. Według danych pochodzących z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w 2020 r. przedstawiciele oświaty sporządzili 5307 formularzy Niebieska Karta, co stanowiło 6% wszystkich kart założonych w tamtym roku (Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, 2021). Z kolei do reagowania na wszelkie przypadki przemocy rówieśniczej dyrektora szkoły zobowiązuje art. 68 Prawa oświatowego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.).

Od roku szkolnego 2017/2018 zgodnie z art. 26. Prawa oświatowego szkoła powinna realizować program wychowawczo-profilaktyczny opracowany na podstawie wyników przeprowadzanej co roku diagnozy potrzeb rozwojowych uczniów danej placówki. Program powstał z połączenia funkcjonujących w poprzednich latach dwóch programów – wychowawczego oraz profilaktyki. Ministerstwo Edukacji Narodowej (2020) opublikowało czwarte wydanie poradnika dla szkół dotyczącego działań profilaktycznych oraz zalecanych działań w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów. Brakuje w nim jednak zalecanych działań dla pracowników oświaty np. w przypadku przemocy ze strony rodziców, której może doświadczać uczeń w domu. Aby skutecznie chronić dzieci przed przemocą i zapewnić im bezpieczeństwo, konieczne jest rozpoznanie środowiska, a następnie eliminacja zagrożeń.

Standardy Ochrony Dzieci (SOD) to program realizowany przez Fundację Dajemy Dzieciom Siłę (FDDS) zainspirowany ideą *safeguardingu*, czyli praktyk ochronnych służących zabezpieczeniu potencjału każdego dziecka i umożliwieniu mu wejścia z sukcesem w dorosłość (Katana i Maślowska, 2022). Celem SOD jest stworzenie bezpiecznych i przyjaznych środowisk w placówkach i instytucjach poprzez zapobieganie oraz przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci. Jego odbiorcami są szkoły, przedszkola i inne instytucje, w których dorośli pracują z dziećmi. Przystępują one do programu dobrowolnie.

Polskie rozwiązania zostały opracowane na podstawie dokumentu zatytułowanego *Setting the Standard – a common approach to child protection (Ustanowienie standardów – wspólne podejście do ochrony dzieci przed krzywdzeniem)*, w którym przedstawiono standardy ochrony dzieci, jakie powinny spełniać międzynarodowe i lokalne organizacje pracujące z dziećmi (Fundacja Dzieci Niczyje, 2015).

Obecnie można wyróżnić cztery SOD przyjęte przez FDDS:

- Polityka – organizacja/instytucja ustanowiła i wprowadziła w życie Politykę Ochrony Dzieci przed krzywdzeniem.
- Personel – organizacja/instytucja monitoruje, edukuje i angażuje swoich pracowników w celu zapobiegania krzywdzeniu dzieci.
- Procedury – w organizacji/instytucji funkcjonują procedury zgłaszania podejrzenia oraz podejmowania interwencji w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dziecka.
- Monitoring – organizacja/instytucja monitoruje i okresowo weryfikuje zgodność prowadzonych działań z przyjętymi SOD.

Celem artykułu jest analiza stanu realizacji poszczególnych rozwiązań chroniących dzieci przed krzywdzeniem w szkołach podstawowych oraz korzyści i trudności wynikających z ich wdrażania w tych placówkach z perspektywy pracowników szkół – nauczycieli, psychologów i pedagogów oraz dyrektorów.

Metodologia

Procedura badawcza

Badanie zostało przeprowadzone w grudniu 2021 r. za pomocą anonimowej ankiety online wypełnianej samodzielnie przez respondenta. Aby dotrzeć do pracowników szkół, link do kwestionariusza umieszczono na portalu edukacyjnym Librus i platformie edukacyjnej FDDS, rozesłano do odbiorców newslettera FDDS i kuratoriów oświaty oraz opublikowano na stronach różnych instytucji i organizacji związanych z edukacją.

Próba

Zastosowano nieprobabilistyczny dobór próby. W badaniu wzięło udział 1115 osób pracujących w placówkach oświatowych w całym kraju. Odrzucono ankiety osób niebędących pracownikami szkół.

Wyniki prezentowane w niniejszym artykule obejmują odpowiedzi pracowników szkół podstawowych ($N = 840$). Najliczniej reprezentowaną wśród nich grupą zawodową byli nauczyciele¹ – ich udział w próbie wyniósł 65%. Dziesięć procent próby stanowili dyrektorzy, a 24% – psychologzy i pedagodzy szkolni (tab. 1). Najwięcej respondentów (40%) było zatrudnionych w szkołach wiejskich, 24% – w dużych i wielkich miastach, a po 18% – w miastach małych i miastach średniej wielkości (tab. 2). Chociaż próba była niereprezentatywna, to udział respondentów pracujących w mieście i na wsi jest zbliżony do oficjalnych statystyk. W roku szkolnym 2020/2021 w 11 941 szkołach podstawowych, w których kształciły się dzieci i nastolatki, pracowało 240 952 nauczycieli (62% w mieście, a 38% na wsi; Główny Urząd Statystyczny, 2021).

Tabela 1

Respondenci w podziale na grupy zawodowe

Grupa zawodowa	<i>n</i>	%
dyrektorzy	88	10
psychologzy i pedagodzy szkolni	205	24
nauczyciele	547	65
Ogółem	840	100

Tabela 2

Respondenci w podziale na wielkość miejscowości

Wielkość miejscowości	<i>n</i>	%
wieś	340	40
małe miasto (<20 tys. mieszkańców)	150	18
średnie miasto (20 000 – 99 999 mieszkańców)	151	18
duże miasto (≥ 100 tys. mieszkańców)	199	24
Ogółem	840	100

1 Do grupy nauczycieli zaliczono także wychowawców świetlic i bibliotekarzy szkolnych.

Kwestionariusz

Kwestionariusz badawczy zawierał pytania dotyczące rozwiązań realizowanych w ramach pięciu standardów ochrony dzieci przed krzywdzeniem, które funkcjonowały w momencie realizacji badania. Respondenci oceniali je pod względem stopnia realizacji w swoich placówkach. W kwestionariuszu znalazło się w sumie 18 rozwiązań przypisanych do pięciu standardów:

1. Ustanowienie i wprowadzenie w życie Polityki Ochrony Dzieci przed przemocą.
  - a) Szkoła ma ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka (wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy ze strony personelu, przemocy rówieśniczej, cyberprzemocy, niebezpiecznych treści w internecie).
  - b) Szkoła ma ustalone i spisane zasady bezpiecznych relacji personel szkoły – dziecko.
2. Monitorowanie pracowników w celu zapobiegania krzywdzeniu dzieci.
  - a) Dyrekcja szkoły wymaga od wszystkich zatrudnionych pracowników zaświadczenia/oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudniania osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy.
3. Zapewnienie pracownikom edukacji w zakresie ochrony dzieci przed przemocą i pomocy dzieciom w sytuacjach zagrożenia.
  - a) W szkole jest łatwo dostępna dla pracowników baza lokalnych instytucji interwencyjnych i pomocowych oraz telefonów interwencyjno-konsultacyjnych.
  - b) Wszyscy pracownicy szkoły są przeszkoleni w zakresie identyfikowania przypadków przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci (w rodzinie, w placówce przez rówieśników i personel), zagrożeń w internecie i podejmowania interwencji w tym zakresie.
4. Edukowanie dzieci w zakresie ochrony przed przemocą i wykorzystywaniem.
  - a) Uczniowie uczestniczą w szkole w zajęciach edukacyjnych dotyczących:
    - i) wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy;
    - ii) przemocy w rodzinie, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy;
    - iii) przemocy w szkole, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy;
    - iv) unikania zagrożeń w internecie oraz możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach.

- b) W szkole są zawsze łatwo dostępne dla uczniów i promowane informacje o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży.
5. Oferowanie rodzicom edukacji w zakresie wychowania dzieci bez przemocy oraz ochrony ich przed przemocą.
- a) W szkole organizowane są dla rodziców zajęcia:
- i) edukacyjne na temat wychowania dzieci bez przemocy;
  - ii) informacyjne na temat zagrożeń dzieci w internecie i sposobów ich unikania;
  - iii) informacyjne na temat ochrony dziecka przed przemocą;
  - iv) informacyjne na temat ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym.
- b) W szkole są dostępne materiały edukacyjne (brozury, ulotki) dla rodziców na temat:
- i) wychowania dzieci bez przemocy;
  - ii) ochrony dziecka przed przemocą;
  - iii) ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym;
  - iv) bezpieczeństwa dzieci w internecie.

Analiza

Analizę danych ilościowych przeprowadzono przy użyciu programu SPSS Statistics 25. Na podstawie odpowiedzi na pytania o stopień realizacji poszczególnych rozwiązań utworzono zmienne:

- w pełni realizowane rozwiązanie,
- w ogóle nierealizowane rozwiązanie.

Dla liczby w pełni realizowanych i w ogóle nierealizowanych rozwiązań policzono statystyki opisowe – medianę, modalną, średnią arytmetyczną i odchylenie standardowe.

Odpowiedzi na pytania otwarte na temat korzyści i trudności wynikających z realizacji SOD w placówkach przeanalizowano i podzielono na szersze kategorie, przypisując im kody. Nie przeprowadzono dodatkowej analizy korzyści i trudności wynikających z realizacji SOD w podziale na wielkość miejscowości ze względu na brak różnic procentowych między wskazaniami respondentów.

Ograniczenia badawcze

Badanie miało kilka ograniczeń. Przede wszystkim ankieta była wypełniana przez pracowników szkół, które w różnym stopniu realizowały rozwiązania chroniące dzieci przed krzywdzeniem, i nie wiemy, które placówki w rzeczywistości wdrażały program SOD. Badanie nie zostało przeprowadzone na próbie reprezentatywnej, dlatego z powodu nieprobabilistycznego doboru próby możliwość wnioskowania jest ograniczona. Ponadto zostało ono udostępnione online zarówno w mediach społecznościowych, jak i stronach internetowych i mimo udostępnienia linku na portalach przeznaczonych dla profesjonalistów nie było kontroli nad tym, kto rzeczywiście wypełnił ankietę. Wreszcie, należy wspomnieć o wadze, która wynika z wybranej metody. Badania CAWI charakteryzują się niższym poziomem realizacji próby w porównaniu z metodami tradycyjnymi i mniejszą dbałością respondentów podczas odpowiadania na pytania kwestionariusza (Jemielniak, 2019; Siuda, 2016).

Dodatkowo w przygotowanej ankiecie zaprezentowano tylko niektóre rozwiązania i standardy. Z uwagi na długość ankiety w kwestionariuszu zabrakło Standardu nr 6: Monitorowanie i weryfikacja zgodność prowadzonych działań z przyjętymi zasadami ochrony dzieci.

Wyniki

SOD realizowane w szkołach podstawowych

Według wiedzy ankietowanych szkoły podstawowe, w których pracowali, realizowały w pełni średnio siedem spośród 18 badanych rozwiązań mających na celu ochronę dzieci przed krzywdzeniem (tab. 3). Średnia liczba wdrożonych działań deklarowana przez dyrektorów (8,8) była wyższa niż wskazywane przez psychologów i pedagogów (7) i nauczycieli (6,8; Aneks – tab. A1). Na najniższą liczbę w pełni realizowanych rozwiązań wskazywali pracownicy szkół znajdujących się dużych miastach (średnia: 5,4).

Zgodnie z odpowiedziami pracowników szkół, placówki, w których pracowali, średnio nie realizowały w ogóle trzech spośród 18 badanych rozwiązań. W przypadku deklaracji dyrektorów liczba ta wyniosła niespełna 2 (średnia: 1,69). Dostrzegalne są też pewne różnice ze względu na wielkość miejscowości, w której pracowali respondenci.

Tabela 3*Średnia liczba rozwiązań realizowanych w pełni i w ogóle*

	Liczba SOD realizowanych w pełni	Liczba SOD nierealizowanych w ogóle
Me	7	1
Mo	4	0
$\bar{X}$	7	3,1
SE	4,53	3,94

Monitorowanie pracowników szkoły

Ponad połowa respondentów (59%) zadeklarowała, że dyrekcja szkoły, w której pracowali, wymagała od wszystkich zatrudnionych pracowników zaświadczenia lub oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudniania osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy (tab. 4). Tylko 4% badanych (w tym żaden dyrektor) uznało, że w ich placówce takie dokumenty w ogóle nie były wymagane.

Edukacja pracowników szkoły

Większość badanych (63%) stwierdziła, że pracownicy ich szkoły mieli łatwy dostęp do bazy lokalnych instytucji interwencyjnych i pomocowych oraz telefonów interwencyjno-konsultacyjnych. Dyrektorzy szkół i osoby pracujące w mniejszych miejscowościach wskazywały na takie rozwiązanie częściej niż pozostali (Aneks – tab. A2).

Co czwarty badany (26%) przyznał, że wszyscy pracownicy szkoły zostali przeszkoleni z identyfikowania przypadków przemocy, wykorzystywania seksualnego i zagrożeń w internecie oraz podejmowania interwencji w tym zakresie. Z tym stwierdzeniem zgadzali się szczególnie rzadko psycholodzy i pedagodzy szkolni (10%). Co piąta osoba (21%) pracująca w szkole była zdania, że pracownicy placówki w ogóle nie zostali objęci szkoleniami na ten temat.

Edukacja uczniów

Większość badanych (71%) potwierdziła dostępność dla wszystkich uczniów informacji o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży, a także ich promowanie. Było to rozwiązanie realizowane w pełni przez największy odsetek szkół, w których pracowali respondenci.

Okolo połowa respondentów przyznała, że w ich placówce dla wszystkich uczniów były prowadzone zajęcia dotyczące unikania zagrożeń w internecie (57%) i przemocy w szkole (48%). Znacznie mniej badanych zadeklarowało, że w szkole, w której pracowali, wszyscy uczniowie brali udział w zajęciach na temat przemocy w rodzinie (25%) i wykorzystywania seksualnego (18%).

Większość rozwiązań dotyczących edukacji uczniów była znacznie częściej wskazywana przez dyrektorów szkół niż psychologów i pedagogów szkolnych oraz nauczycieli. Dostrzegalne są także różnice w odpowiedziach respondentów w zależności od wielkości miejscowości, w której pracowali. Wszystkie badane zasady z tego obszaru realizowane były najczęściej zdaniem nauczycieli wiejskich, natomiast według pracowników szkół zlokalizowanych w dużych miastach szkoły najrzadziej podejmowały jakiegokolwiek tego typu działania (Aneks: tab. A2–A3).

Edukacja rodziców uczniów

Zdaniem ponad połowy badanych (59%) w placówkach były dostępne materiały edukacyjne dla rodziców na temat bezpieczeństwa dzieci w internecie. Nieco mniej respondentów deklarowało, że w szkołach znajdowały się broszury i ulotki na temat wychowania dzieci bez przemocy (46%) oraz ochrony przed przemocą (48%). Co trzecia osoba badana (33%) uważała, że rodzicom zostały udostępnione materiały dotyczące ochrony dzieci przed wykorzystywaniem seksualnym. Częściej takiego zdania byli dyrektorzy szkół niż inni pracownicy placówek. Prawie połowa badanych psychologów i pedagogów szkolnych (48%) przyznała, że w placówkach w ogóle nie było materiałów dla rodziców na temat wykorzystywania seksualnego.

Według respondentów tylko w nielicznych szkołach wszyscy rodzice uczestniczyli w zajęciach na temat wychowania dzieci bez przemocy (10%), zagrożeń dzieci w internecie (16%), ochrony dziecka przed przemocą (13%) czy ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym (8%). Spotkania poświęcone problemowi wykorzystywania seksualnego nie były w ogóle organizowane zdaniem co trzeciego badanego (31%). Dyrektorzy placówek oceniali negatywnie stan realizacji przez szkołę zajęć dla rodziców rzadziej niż pozostałe osoby.

Respondenci z dużych miast częściej niż pozostali twierdzili, że rozwiązania dotyczące edukacji rodziców nie funkcjonowały.

Polityka ochrony dzieci

Ponad połowa badanych (58%) uznała, że w szkole, w której pracowali, były ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka. Dyrektorzy najczęściej, a pracownicy szkół z dużych miast najrzadziej wskazywali, że to rozwiązanie było w pełni realizowane w ich placówce.

Czterdzieści cztery procent badanych stwierdziło, że w ich szkole były ustalone i spisane zasady bezpiecznych relacji personel szkoły–dziecko. Istnienie takich dokumentów w placówce najrzadziej potwierdzali psychologzy i pedagodzy szkolni.

Tabela 4

Rozwiązania realizowane w pełni i nierealizowane w ogóle

	Realizowane w pełni	Nierealizowane w ogóle
Monitorowanie pracowników szkoły		
A. Dyrekcja szkoły wymaga od wszystkich zatrudnionych pracowników zaświadczenia/oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudniania osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy.	59%	4%
Edukacja pracowników		
B. W szkole jest łatwo dostępna dla pracowników baza lokalnych instytucji interwencyjnych i pomocowych oraz telefonów interwencyjno-konsultacyjnych.	63%	8%
C. Wszyscy pracownicy szkoły są przeszkoleni w zakresie identyfikowania przypadków przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci (w rodzinie, w placówce przez rówieśników i personel), zagrożeń w internecie i podejmowania interwencji w tym zakresie.	26%	21%
Edukacja uczniów		
D. Uczniowie uczestniczą w szkole w zajęciach edukacyjnych dotyczących:		
a. wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	18%	28%
b. przemocy w rodzinie, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	25%	20%
c. przemocy w szkole, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	48%	8%
d. unikania zagrożeń w internecie oraz możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach	57%	3%
E. W szkole są zawsze łatwo dostępne dla uczniów i promowane informacje o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży.	71%	3%

	Realizowane w pełni	Nierealizowane w ogóle
Edukacja rodziców uczniów		
F. W szkole organizowane są dla rodziców zajęcia:		
a. edukacyjne na temat wychowania dzieci bez przemocy	10%	23%
b. informacyjne na temat zagrożeń dzieci w internecie i sposobów ich unikania	16%	13%
c. informacyjne na temat ochrony dziecka przed przemocą	13%	20%
d. informacyjne na temat ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	8%	31%
G. W szkole są dostępne materiały edukacyjne (brozury, ulotki) dla rodziców na temat:		
a. wychowania dzieci bez przemocy	46%	28%
b. ochrony dziecka przed przemocą	48%	27%
c. ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	33%	37%
d. bezpieczeństwa dzieci w internecie	59%	20%
Polityka ochrony dzieci		
H. Szkoła ma ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka (wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy ze strony personelu, przemocy rówieśniczej, cyberprzemocy i niebezpiecznych treści w internecie).	58%	4%
I. Szkoła ma ustalone i spisane zasady bezpiecznych relacji personel szkoły – dziecko.	44%	10%

Korzyści wynikające z realizacji SOD

Ponad dwie trzecie badanych pracowników szkół wskazało na korzyści wynikające z wprowadzenia SOD w placówce (tab. 3). Spośród wszystkich profesjonalistów najczęściej korzyści dostrzegali dyrektorzy (81%), a najrzadziej – nauczyciele (61%).

Tabela 5

Respondenci dostrzegający korzyści wynikające z realizacji SOD w placówce

Grupa zawodowa	%	n
dyrektorzy (n = 88)	81%	71
psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	73%	149
nauczyciele (n = 547)	61%	336
ogółem (N = 840)	66%	556

Korzyści, o których pisali ankietowani, podzielono według szerszych kategorii, którym przyporządkowano kody. Najczęściej wymienianą korzyścią wynikającą z wprowadzenia SOD była poprawa bezpieczeństwa i ochrona dzieci (tab. 6). Psycholodzy i pedagodzy szkolni częściej (31%) niż inni profesjonalści (dyrektorzy: 14%, nauczyciele: 18%) wskazywali na przejrzystość procedur jako korzyść płynącą

z wprowadzenia SOD. Nauczyciele rzadziej (18%) niż z inni specjaliści (dyrektorzy: 32%, psycholodzy i pedagodzy: 26%) uważali wzrost świadomości społeczności szkolnej za korzystny skutek wprowadzenia standardów. Także edukacja i wzrost świadomości uczniów było rzadziej zauważane przez nauczycieli (6%) niż przez innych pracowników oświaty. Nie odnotowano istotnych różnic między profesjonalistami pracującymi w miastach różnej wielkości.

Tabela 6

Najczęściej opisywane korzyści wynikające z realizacji SOD w podziale na zawód

	Osoby, które wskazały korzyści			
	dyrektorzy (n = 71)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 149)	nauczyciele (n = 336)	ogółem (n = 556)
Poprawa bezpieczeństwa i ochrona dzieci	56%	66%	65%	64%
Wzrost świadomości społeczności szkolnej	32%	26%	18%	22%
Przejrzyste procedury	14%	31%	18%	21%
Edukacja dzieci	11%	8%	12%	11%
Edukacja i wzrost świadomości rodziców	11%	11%	6%	8%

Poprawa bezpieczeństwa i ochrona dzieci

Poprawa bezpieczeństwa dzieci była najczęściej wymienianą korzyścią przez pracowników szkół, wspomniało o niej ponad 65% psychologów i nauczycieli oraz 56% dyrektorów. Respondenci zwracali uwagę na to, że dzieci będą wiedziały, gdzie szukać pomocy, a nauczyciele i inni pracownicy placówek oświatowych będą umieli rozpoznać sytuacje wymagające interwencji oraz reagować we właściwy sposób. W wypowiedziach respondentów dotyczących poprawy bezpieczeństwa pojawiały się także wątek zwiększonego zaufania do szkoły jako instytucji i nauczycieli.

Dzieci będą bezpieczne, będą wiedziały, kiedy, gdzie i jak uzyskać pomoc dla siebie i swoich bliskich, będą wiedziały, jak unikać sytuacji niebezpiecznych. Pracownicy szkoły i rodzice będą umieli rozpoznać sytuacje i uczniów doświadczających jakiegokolwiek formy przemocy i będą potrafili we właściwy sposób pomóc uczniowi i jego bliskim. (Nauczyciel)

Zapewni to młodzieży poczucie bezpieczeństwa i zwiększy zaufanie do instytucji szkoły. Przez to, że będziemy zauważać ich problemy i starać się pomóc je rozwiązać, unikniemy wielu tragedii. (Nauczyciel)

Wzrost świadomości i edukacja

Część respondentów uważała także, że wprowadzenie SOD przyczyni się do wzrostu świadomości społeczności szkolnej o przemoc. Rzadziej wskazywali na nią nauczyciele niż dyrektorzy (odpowiednio, 18% i 32%). W związku z wprowadzeniem standardów nie tylko pracownicy szkoły będą zobligowani do poszerzenia swojej wiedzy z obszaru przemocy, ale także cała społeczność szkolna w wyniku podejmowanych działań podniesie swoją świadomość w tym obszarze.

Większa samoświadomość dzieci i rodziców. Zdobycie informacji o zagrożeniach i profilaktyce. Oswojenie dzieci z tematami trudnymi (przemoc seksualna, przemoc w rodzinie). Uwrażliwienie wychowawców i nauczycieli na problem. (Psycholog)

[...] kształtowanie właściwych postaw społecznych, propagowanie przeciwdziałania przemocy... (Nauczyciel)

Jasność procedur

Kolejnym elementem wskazywanym przez respondentów jako korzyść płynącą z wprowadzenia standardów była jasność procedur. Twierdzili oni, że przejrzyste zasady w przypadku podejrzenia krzywdzenia usprawnią działania pracowników szkoły, jednocześnie poprawiając poczucie bezpieczeństwa w podejmowaniu interwencji. Nauczyciele w placówkach, w których ustalono sposób działania, będą wiedzieli, jak reagować na podejrzenie krzywdzenia, a ich decyzje będą pewniejsze. Respondenci uważali, że pracownicy szkół, mając gotowe procedury i ścieżki interwencji, będą reagować szybciej. Na jasność i przejrzystość procedur najczęściej ze wszystkich grup zawodowych wskazywali psychologowie szkolni (31%).

Usprawni działania personelu szkoły. Przy realizowaniu procedur można się czuć bezpiecznie przy podejmowaniu decyzji i działań. (Pedagog)

[wyliczając korzyści – przyp. aut.] ochrona dzieci, pracowników szkoły, jasności postępowania w konkretnych sytuacjach – przy braku procedur pracownicy boją się reagować. (Nauczyciel)

Trudności w realizacji SOD

Respondentów poproszono także o opisanie trudności w realizacji SOD w ich placówkach. Wskazała na nie połowa ankietowanych (49%, tab. 8). Najczęściej byli to badani dyrektorzy szkół, a najrzadziej – nauczyciele (odpowiednio, 72% i 42%).

Trudności, o których pisali ankietowani – podobnie jak korzyści – podzielono według szerszych kategorii, którym przyporządkowano kody. Tymi, które pojawiały się najczęściej, były opór lub brak zaangażowania ze strony rodziców, zbyt duże obciążenie szkoły, opór lub brak zaangażowania ze strony pracowników szkoły lub dyrekcji oraz przemoc jako temat tabu (tab. 9).

Tabela 8

Respondenci dostrzegający trudności w realizacji SOD w placówce w podziale na zawód

Grupa zawodowa	%	n
dyrektorzy (n = 88)	72%	63
psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	59%	120
nauczyciele (n = 547)	42%	232
Ogółem (N = 840)	49%	415

Tabela 9

Najczęściej opisywane trudności w realizacji SOD w podziale na zawód

	Osoby, które wskazały trudność			
	dyrektorzy (n = 63)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 120)	nauczyciele (n = 232)	ogółem (n = 415)
Opór lub brak zaangażowania ze strony rodziców	60%	35%	38%	40%
Przeciążenie szkoły	8%	14%	14%	13%
Opór lub brak zaangażowania ze strony pracowników szkoły bądź dyrekcji	3%	20%	9%	12%
Przemoc jako temat tabu	8%	8%	8%	8%

Opór lub brak zaangażowania ze strony rodziców

Problemy we współpracy z rodzicami to najczęściej (40%) pojawiający się wątek w przypadku trudności związanych z realizacją SOD w placówce. Wspomniała o nim ponad połowa dyrektorów (60%), którzy opisali problemy. Respondenci narzekali

na brak zaangażowania rodziców i ich zainteresowania życiem szkoły oraz ich bezradność w przypadku pojawiających się problemów z dziećmi, roszczeniowość względem szkoły, opór, a nawet wrogie nastawienie do pracowników szkoły.

Badani zwrócili uwagę na niską frekwencję na spotkaniach dla rodziców, a szczególnie nieobecność tych rodziców, którzy są postrzegani przez pracowników szkoły jako osoby mające różnego rodzaju trudności i pochodzące ze środowisk dysfunkcyjnych.

Współpraca z rodzicami to największa trudność dzisiejszych czasów – rodzice są wrogo nastawieni do szkoły, nie chcą współpracować, uczestniczyć w proponowanych aktywnościach: warsztatach, prelekcjach itp. Na ok. 300 zaproszonych rodziców deklaruje uczestnictwo np. trzech. (Psycholog)

Utrudniona jest współpraca z rodzicami, szczególnie rodzice dysfunkcyjni nie chcą współpracować, rzadko pojawiają się w szkole. Generalnie na szkoleniach dla rodziców, które odbywają się w placówce, pojawia się niewielu z nich. (Nauczyciel)

Zdaniem respondentów niewystarczająca chęć współpracy ze szkołą ze strony rodziców może wynikać z bagatelizowania problemu krzywdzenia dzieci lub przekonania, że nie ma on związku z ich rodziną.

Podejście niektórych rodziców do tematu i pojawiającego się problemu. Skrępowanie, ale także – być może świadome – odpychanie przez rodziców lub opiekunów prawnych sytuacji trudnych: „mnie to nie dotyczy”. (Nauczyciel)

Przeciążenie szkoły

Trzydzieści procent badanych, którzy wskazali na trudności związane z realizacją SOD, skarżyło się na przeciążenie pracowników szkół różnymi obowiązkami. Wspominali oni o braku zarówno osób, które mogłyby zająć się przygotowaniem dokumentu zawierającego regulację w zakresie ochrony dziecka przed krzywdzeniem, jak i tych, które miałyby odpowiednie przygotowanie merytoryczne oraz byłyby gotowe podjąć się prowadzenia w placówce zajęć profilaktycznych na temat przemocy i wykorzystywania. Niektórzy respondenci byli zdania, że SOD powinny zostać wprowadzone odgórnie we wszystkich placówkach. Dodatkowym problemem był brak czasu na realizację zajęć dla uczniów poświęconych ochronie przed wykorzystywaniem i przemocą spowodowany koniecznością realizowania podstawy programowej.

Nie ma kompetentnej osoby w szkole, która miałaby takie standardy spisać. Powinny one zostać wprowadzone centralnie. Jasne procedury dla wszystkich szkół, a nie każda szkoła ma swoje własne. (Nauczyciel)

Przeszkolenie w tym zakresie wszystkich nauczycieli. Zdecydowana trudność w znalezieniu wśród grona nauczycieli takich osób, które będą potrafiły rozmawiać z dziećmi na „delikatne” tematy, zrobią to taktownie i z wyczuciem. (Dyrektor)

Cele są słuszne, ale logistyka pracy szkoły, przeciążenie materiałem, bardzo duża liczba godzin na realizację dydaktyki może uniemożliwiać branie udziału nauczycieli i np. starszych uczniów w inicjatywach pozalekcyjnych. Samo wprowadzenie standardów powinno być oczywistą ścieżką przed założeniem placówki szkolnej. (Nauczyciel)

Opór lub brak zaangażowania ze strony pracowników szkoły lub dyrekcji

Kolejny problem, który zdaniem respondentów mógłby utrudnić realizację SOD w placówkach, to opór lub brak zaangażowania ze strony pracowników szkoły bądź dyrekcji (12%). Był on najczęściej wskazywany przez psychologów i pedagogów szkolnych (20%). Pracownicy szkół wspominali o niechęci środowiska szkolnego do wprowadzania jakichkolwiek zmian. Za przejaw tego został uznany brak otwartości na nowe tematy, takie jak ochrona dzieci przed krzywdzeniem, a nawet blokowanie przez dyrekcje szkół działań profilaktycznych z tego zakresu.

Dyrektorzy placówek bardziej boją się kuratorium, sądu i rodziców niż o to, że dziecku stanie się krzywda. (Nauczyciel)

Respondenci zwracali uwagę, że część pracowników szkoły w ogóle nie wykazuje zainteresowania tematyką ochrony dzieci przed krzywdzeniem. Z tego względu trudne wydaje się przeszkolenie wszystkich, szczególnie także kadry niepedagogicznej. W przypadku nauczycieli barierą może być koncentracja wyłącznie na realizowaniu podstawy programowej i poczucie, że wprowadzanie działań profilaktycznych i podejmowanie interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia nie należy do ich zadań.

Część nauczycieli chce tylko uczyć, trudne sprawy przekazuje pedagogowi lub psychologowi. (Pedagog)

Brak otwartości niektórych nauczycieli skupionych bardziej na realizowaniu programu nauczania niż programu wychowawczo-profilaktycznego. (Nauczyciel)

Przemoc jako temat tabu

Osiem procent ankietowanych zwróciło uwagę na traktowanie tematu przemocy jako tabu. Chociaż zdaniem respondentów jest to szczególnie widoczne w małych środowiskach, to jednak nie wykazano różnic w odsetkach wskazań ze względu na wielkość miejscowości. Pracownicy szkół twierdzili, że problemy, takie jak przemoc w domu czy wykorzystywanie seksualne, należą do tematów, o których się nie wspomina ze względu na brak anonimowości, wstyd, stygmatyzację i obawę przed reakcją pozostałych członków społeczności.

Spółeczeństwo nie chce mówić o wielu problemach, bo nie potrafi. Ludzie boją się napiętnowania, zwłaszcza w małych miejscowościach. W wielu środowiskach jest ciche przyzwolenie na przemoc. (Nauczyciel)

Trudności mogą dotyczyć stygmatyzacji osób, które ujawniają problem czy których problem dotyczy. W małych społecznościach wszyscy wszystkich znają. Lepiej się nie wychylać, bo to czyjś wujek, kuzynka, sąsiad. (Nauczyciel)

Według badanych temat, na którego poruszanie nie ma przyzwolenia w części szkół, to także seksualność. Może ona budzić sprzeciw zarówno rodziców, jak i gromada pedagogicznego. Z wypowiedzi badanych profesjonalistów wynika, że ze względu na unikanie tematu seksualności człowieka pracownicy szkół nie chcą prowadzić zajęć o problemie wykorzystywania seksualnego. Rodzice sami rezygnują z uczestniczenia w spotkaniach na ten temat i nie wyrażają zgody na udział ich dzieci w zajęciach mu poświęconych.

Nie wolno mówić o seksie i seksualności. Są to tematy zakazane. (Nauczyciel)

[...] niektóre tematy pomimo ich ogromnego znaczenia są „drażliwe” (np. wykorzystywanie seksualne, przemoc w rodzinie) i rodzice zgłaszają pretensje/obiękcje. (Psycholog)

Inne trudności wymieniane rzadziej przez respondentów to nieprzestrzeganie procedur / biurokracja (7%), ograniczenia finansowe (6%), problem z komunikacją i przepływem informacji (5%), obawa przed konsekwencjami (5%), brak świadomości i wiedzy (5%), problem w dotarciu do szkoleń/expertów/materiałów (4%), pandemia (4%), brak zgody, niechęć, brak zainteresowania (3%), brak wsparcia ze strony instytucji pomocowych (3%), problem z diagnozą, rozpoznaniem i oceną sytuacji (3%), presja ze strony instytucji nadzorujących (2%) oraz brak zainteresowania ze strony uczniów (1%).

Dyskusja i wnioski

Wyniki badania pokazują, że wiele szkół podstawowych nie realizuje odpowiednich działań mających na celu zapobieganie i przeciwdziałanie przemocy wobec dzieci. Najczęściej wskazywane przez ankietowanych rozwiązanie realizowane przez placówki to dostępność dla wszystkich uczniów informacji o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży, a także ich promowanie. W porównaniu z pozostałymi rozwiązaniami, takimi jak organizowanie spotkań dla rodziców czy szkolenie kadry, nie wymaga ono od szkoły nakładów finansowych, dodatkowego zaangażowania całej społeczności szkolnej czy specjalnych umiejętności jej pracowników.

Można zauważyć, że w placówkach w niewielkim stopniu realizowana jest natomiast edukacja mająca na celu poszerzenie wiedzy całej społeczności szkolnej szczególnie o problemie wykorzystywania seksualnego. Kwestia unikania tematyki wykorzystywania seksualnego oraz ogólnie seksualności była także wskazana przez respondentów przy okazji opisywania trudności przy wdrożeniu SOD w placówkach. Edukacja seksualna jest tematem tabu nie tylko w polskich szkołach (Gorajska i in., 2018), ale także w domach. Chociaż większość dorosłych Polaków uważa, że problem wykorzystania seksualnego powinien być z dziećmi poruszany od najmłodszych lat, to jednak część dzieci jest edukowana przez swoich opiekunów dopiero w późniejszym wieku szkolnym, a rodzice co trzeciego dziecka nie poruszają z nim tego tematu w ogóle (Sajkowska, 2017).

Pracownicy szkół wskazywali także na brak zgody rodziców na poruszanie tematu przemocy domowej w placówce, co uzupełnia wyniki badania ilościowego zrealizowanego przez Najwyższą Izbę Kontroli (NIK; 2017). Wykazano w nim, że według zarówno rodziców, jak i uczniów najważniejsze działanie w programie profilaktyki szkoły, które wymaga zdecydowanego wzmocnienia, to przeciwdziałanie różnym formom agresji, a ochrona przed przemocą w rodzinie znalazła się na dużo niższej pozycji, szczególnie w ocenie rodziców. Również badanie jakościowe z profesjonalistami ujawniło, że istnieje wiele barier powstrzymujących rodziny przed ujawnieniem problemu przemocy domowej i skorzystaniem ze specjalistycznej pomocy. Mogą wynikać one m.in. z poczucia wstydu czy obawy przed ingerencją instytucji w życie rodziny (Makaruk, 2021).

Tylko nieco ponad połowa badanych przyznała, że dyrekcja szkoły wymaga od wszystkich pracowników zaświadczenia/oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudniania osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy. Zgodnie z obowiązującymi przepisami (art. 21 ustawy o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym [Dz.U. 2020 poz. 152

ze zm.]) od 1 października 2017 r. osoby zajmujące się „wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem małoletnich lub z opieką nad nimi” muszą być weryfikowane w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym. Obowiązek ten nie jest jednak jednoznacznie określony w stosunku do osób pracujących na stanowiskach administracyjnych czy obsługowych i w związku z problemem z interpretacją tego przepisu praktyka szkół jest zróżnicowana. Część z nich weryfikuje wszystkich pracowników zatrudnionych w placówce, a inne weryfikują tylko tych, na których spoczywa obowiązek opieki nad nieletnimi, czyli nauczycieli, asystentów nauczycieli, psychologów szkolnych itp.

Główną trudnością we wdrożeniu SOD przed krzywdzeniem okazała się współpraca kadry pedagogicznej z rodzicami oraz ich stosunek do szkoły, co potwierdzają inne wyniki badań wskazujące na obojętność i bierność rodziców oraz ich roszczeniowość i negatywne nastawienie względem szkoły (Dusza, 2018). Nauczycielom częściej utrudniają pracę złe relacje z rodzicami niż z uczniami (Buchner i in., 2021). Brak współpracy ze strony rodziców może przekładać się na niechęć uczniów do uczestniczenia w aktywnościach szkolnych (Bielecka-Prus, 2010), a negatywna opinia nauczycieli o rodzicach może zniechęcać ich do wzmacniania tych relacji (Dusza, 2018). Co więcej, nauczyciele biorący udział w badaniu realizowanym przez Instytut Badań Edukacyjnych uznali większe zaangażowanie rodziców oraz regularny kontakt z nimi za bardzo przydatne w przeciwdziałaniu agresji i przemocy rówieśniczej (Przewłocka, 2015).

Należy pamiętać, że niniejsze badanie zostało zrealizowane w czasie pandemii SARS-CoV-2, kiedy system edukacji mierzył się z wieloma barierami. W badaniu sytuacji polskich nauczycieli przeprowadzonym na początku roku szkolnego 2020/21 (Pisula i in, 2020) wykazano, że chociaż nauczyciele ocenili współpracę z rodzicami uczniów w tym czasie dobrze lub umiarkowanie dobrze, to większość przyznała, że rodzice nie wykazywali zrozumienia dla trudności towarzyszących pracy w szkole. Podobne wnioski można wyciągnąć z badań realizowanych w tym okresie z rodzicami uczniów (Całek, 2021; Pyżalski, 2020). Być może sytuacja ta nasiliła krytyczną ocenę pracowników szkół wobec tej grupy.

Przeciążenie szkół to kolejny problem sygnalizowany przez badanych. Zbyt obszerne treści programowe, na których realizację brakuje godzin, są czynnikiem utrudniającym pracę nauczycieli, co zostało także wcześniej wykazane przez NIK (2020). Obszerne podstawy programowe powoduje, że nauczyciele nie mają czasu na wprowadzenie nowych tematów, w tym zajęć profilaktycznych. Praca pod presją może przyczyniać się do przemęczenia i wypalenia zawodowego, które z kolei odgrywają

kluczową rolę w zaniechaniu reakcji w przypadku podejrzenia krzywdzenia (Hupe i Stevenson, 2019).

Mimo licznych trudności ze wdrażaniem SOD w placówkach więcej respondentów wskazało jednak na korzyści wynikające z przyjęcia proponowanych rozwiązań. Zarówno nauczyciele, jak i inni pracownicy szkół wymieniali poprawę bezpieczeństwa jako jedną z głównych zalet wprowadzenia standardów. Ponadto wdrożenie jasnych procedur może przyczynić się do poczucia bezpieczeństwa w szkole, w szczególności przez pewność w podejmowaniu działań jaką dają one pracownikom szkół.

Wymieniając korzyści wynikające z wprowadzenia SOD, pracownicy szkół wspominali także o zwiększonym zaufaniu uczniów do szkoły jako instytucji, a co za tym idzie ich poczuciu bezpieczeństwa w placówce. Badania przeprowadzone w amerykańskich szkołach pokazują, że na subiektywne poczucie bezpieczeństwa uczniów wpływa relacja uczeń–nauczyciel (Williams i in., 2018) i zaufanie uczniów do nauczycieli (Mitchell i in., 2016).

Cenne informacje o ochronie dzieci w polskich szkołach i potrzebach placówek w tym obszarze można uzyskać, realizując cykliczne reprezentatywne badania wśród społeczności szkolnej z uwzględnieniem informacji o liczbie uczniów w szkole oraz wielkości miejscowości, w jakiej znajduje się placówka. Niniejsze badanie wskazuje także na potrzebę ewaluacji programu SOD przez badanie funkcjonowania szkół, które wdrożyły już wytyczne.

Biorąc pod uwagę wyniki badania zrealizowanego przez FDDS w 2015 r. wśród placówek, które przystąpiły do programu, można wnioskować o poprawie ich funkcjonowania w obszarze przeciwdziałania przemocy (Makaruk, 2016). Powszechne wprowadzenie proponowanych rozwiązań w polskich szkołach na wzór państw anglosaskich (Katana i Masłowska, 2022) mogłoby przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa polskich uczniów. Obowiązkowe i systemowe rozwiązania pozwoliłyby także skrócić czas reakcji osób pracujących z dziećmi w sytuacji zagrożenia oraz usystematyzować ścieżki interwencyjne.

E-maile autorek: katarzyna.drabarek@fdds.pl, katarzyna.makaruk@fdds.pl.

Bibliografia

- Bielecka-Prus, J. (2010). *Transmisja kultury w rodzinie i szkole. Teoria Basila Bernsteina*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Buchner, A., Ferenc-Błońska, K., Wierzbicka, M. (2021). *Między pasją a zawodem. Raport o statusie nauczycielek i nauczycieli w Polsce 2021*. Fundacja Orange.
- Całek, G. (2021). Wyzwania edukacji zdalnej przed jakimi stoją dzieci – perspektywa rodziców. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 20(2), 116–144.
- Czemierowska-Koruba, E. (2015). *Agresja i przemoc w szkole, czyli co powinniśmy wiedzieć, by skutecznie działać*. Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Dusza, B. (2018). Współpraca nauczycieli z rodzicami – perspektywa nauczycieli. (Raport z badań przeprowadzonych wśród nauczycieli klas gimnazjalnych). *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika*, 16, 149–155.
- Fundacja Dzieci Niczyje. (2015). *Chronimy Dzieci w placówkach oświatowych i opiekuńczych. Podręcznik dla realizatorów*. Fundacja Dzieci Niczyje.
- Gorajska, M., Kuik M., Laube J., Liszewska U., Madej O. (2018). Edukacja seksualna w Polsce w kontekście promocji zdrowia seksualnego vs tabu seksualne. *Psychoseksuologia*, 4, 110–120.
- Główny Urząd Statystyczny. (2021). *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2020/2021. Informacja statystyczna*. Główny Urząd Statystyczny.
- Hupe, T. M., Stevenson, M. C. (2019). Teachers' intentions to report suspected child abuse: The influence of compassion fatigue. *Journal of Child Custody: Research, Issues, and Practices*, 16(4), 364–386. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1663334>
- Jemielniak, D. (2019). *Socjologia internetu*. Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR.
- Katana, K., Masłowska, P. (2022). Standardy ochrony dzieci jako prawny obowiązek placówek opiekuńczych i edukacyjnych w krajach pozaeuropejskich. *Opinie i Ekspertyzy*, OE–415. Kancelaria Senatu.
- Kołodziejczyk, J. (2019). *Przywództwo edukacyjne a przemoc rówieśnicza*. Instytut Spraw Publicznych Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Makaruk, K. (2016). Program Chronimy Dzieci jako przykład działań na rzecz ochrony dzieci przed przemocą w polskich szkołach i przedszkolach. Raport z badań. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 15(1), 53–75.
- Makaruk, K., Włodarczyk, J., Sethi, D., Michalski, P., Szredzińska, R., Karwowska, P. (2018). Negatywne doświadczenia w dzieciństwie i związane z nimi zachowania szkodliwe dla zdrowia wśród polskich studentów. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(2), 58–97.

- Makaruk, K. (2021). Bariery w zaspokajaniu potrzeb dzieci krzywdzonych. Perspektywa profesjonalistów. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 20(3), 53–79.
- Ministerstwo Edukacji Narodowej. (2020). *Bezpieczna Szkoła. Zagrożenia i zalecane działania profilaktyczne w zakresie bezpieczeństwa fizycznego i cyfrowego uczniów. Wydawnie IV*. Ministerstwo Edukacji Narodowej.
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej. (2021). *Sprawozdanie z realizacji krajowego programu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014–2020*. Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej.
- Mitchell, R. M., Kensler, L., Tschannen-Moran, M. (2016). Student trust in teachers and student perceptions of safety: positive predictors of student identification with school. *International Journal of Leadership in Education*, 21(2), 135–154. <https://doi.org/10.1080/13603124.2016.1157211>
- NIK. (2017). *Informacja o wynikach kontroli. Współpraca szkół z rodzicami w realizacji zadań wychowawczych*. Najwyższa Izba Kontroli.
- NIK. (2020). *Informacja o wynikach kontroli. Organizacja pracy nauczycieli w szkołach publicznych*. Najwyższa Izba Kontroli.
- Pisula, E., Pankowski, D., Nowakowska, I., Banasiak, A., Wytrychiewicz-Pankowska, K., Markiewicz, M., Jórczak, A. (2020). Nauczyciele w sytuacji powrotu do szkół w czasie pandemii SARS-CoV-2. Raport z badań przeprowadzonych od 10 września do 10 października 2020. *Open Science Framework*. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/6ZNCE>
- Przewłocka, J. (2015). *Bezpieczeństwo uczniów i klimat społeczny w polskich szkołach*. Instytut Badań Edukacyjnych.
- Pyżalski, J. (red.). (2020). *Edukacja w czasach pandemii wirusa COVID-19. Z dystansem o tym, co robimy obecnie jako nauczyciele*. EduAkcja.
- Sajkowska, M. (2017). Wykorzystywanie seksualne dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 16(1), 232–251.
- Siuda, P. (2016). Ankieta internetowa zalety i wady – rekapitulacja. W: P. Siuda (red.), *Metody badań online* (s. 28–81). Wydawnictwo Naukowe Katedra.
- WHO, International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. (2006). *Preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. World Health Organization.
- Williams, S., Schneider, M., Wornell, C., Langhinrichsen-Rohling, J. (2018). Student's perceptions of school safety: It is not just about being bullied. *The Journal of School Nursing: The official publication of the National Association of School Nurses*, 34(4), 319–330.

Włodarczyk, J., Makaruk, K., Michalski, P., Sajkowska, M. (2018). *Ogólnopolska diagnoza skali i uwarunkowań krzywdzenia dzieci. Raport z badań*. Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.

Akty prawne

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół. (Dz.U. Nr 61, poz. 624 z późn. zm.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy “Niebieska Karta”. (Dz.U. 2011 nNr 209 poz. 1245).

Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela (Dz.U. z 2021 r. poz. 1762 ze późn. zm.).

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. (Dz.U. 2021 poz. 1915 ze zm.).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, (Dz.U. z 2021 r. poz. 1249).

Ustawa z dnia 13 maja 2016 r. o przeciwdziałaniu zagrożeniom przestępczością na tle seksualnym. (Dz.U. 2020 poz. 152 ze późn. zm.).

Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe, (Dz.U. z 2021 r. poz. 1082 ze późn. zm.).

The challenges and benefits of Principles for the Protection of Children from Harm in primary schools – the results of the quantitative research

Principles for the Protection of Children from Harm (Standardy Ochrony Dzieci) is a program inspired by the idea of safeguarding carried out in Poland by the Empowering Children Foundation. The aim of this program is to create safe and friendly environments in institutions by preventing and counteracting violence against children. The study on protecting children from abuse in educational institutions was conducted in December 2021 using an anonymous online survey completed by respondents themselves. The results presented in the article include the responses of primary school employees from towns of various sizes - teachers, principals, psychologists and school educators (N = 840). Out of 18 tested solutions, the institutions in which the respondents worked, on average, fully implemented seven standards, and did not implement three at all. A standard fully implemented in institutions, indicated by the majority of respondents (71%), was always easily accessible to students and promoted information about helplines for children and youth. 37% of respondents indicated that there are no educational materials at schools for parents on protecting a child from sexual abuse. The most frequently mentioned benefit resulting from the introduction of Principles was the improvement of the safety and protection of children, and problems in cooperation with parents are the most commonly indicated difficulty. School staff positively assessed the Principles. The results of this study show that many primary schools do not implement adequate measures to protect children from abuse and keep them safe.

KEYWORDS

PRINCIPLES FOR THE PROTECTION OF CHILDREN FROM HARM, SAFEGUARDING, PROTECTION AGAINST ABUSE, SCHOOL, TEACHERS, STUDENTS

Cytowanie:

Drabarek, K., Makaruk, K. (2022). Wyzwania i korzyści płynące z programu Standardy Ochrony Dzieci w szkołach podstawowych – wyniki badania ilościowego. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 21(4), 130–160.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości

Aneks

Tabela A1

Średnia liczba rozwiązań realizowanych w pełni oraz w ogóle w podziale na zawód i wielkość miejscowości

		Liczba rozwiązań realizowanych w pełni	Liczba rozwiązań nierealizowanych w ogóle
Dyrektorzy (n = 88)	Me	9	0
	Mo	9	0
	$\bar{X}$	8,8	1,7
	SE	3,66	2,68
Psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	Me	7	2
	Mo	8	0
	$\bar{X}$	7	3,5
	SE	3,99	3,84
Nauczyciele (n = 547)	Me	6	1
	Mo	5	0
	$\bar{X}$	6,8	3,1
	SE	4,78	4,1
Wieś (n = 340)	Me	7	1
	Mo	10	0
	$\bar{X}$	7,7	2,9
	SE	4,56	3,67
Małe miasto (n = 150)	Me	8	1
	Mo	4,00*	0
	$\bar{X}$	7,5	2,3
	SE	4,79	3,09
Średnie miasto (n = 151)	Me	7	0
	Mo	8*	0
	$\bar{X}$	7,2	2,5
	SE	4,37	3,82
Duże miasto (n = 199)	Me	5	3
	Mo	2	0
	$\bar{X}$	5,4	4,4
	SE	4,01	4,68

*Istniało wiele wartości modalnych, z których podano najmniejszą.

Tabela A2

Rozwiązania realizowane w pełni w podziale na zawód i wielkość miejscowości

	Zawód				Wielkość miejscowości			
	dyrektorzy (n = 88)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	nauczyciele (n = 547)	wieś (n = 340)	małe miasto (N=150)	średnie miasto (n = 151)	duże i wielkie miasto (n = 199)	
Monitorowanie pracowników szkoły								
A. Dyrekcja szkoły wymaga od wszystkich zatrudnionych pracowników zaświadczenia/ oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudnienia osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy.	66%	53%	60%	59%	65%	60%	54%	
Edukacja pracowników szkoły								
B. W szkole jest łatwo dostępna dla pracowników baza lokalnych instytucji interwencyjnych i pomocowych oraz telefonów interwencyjno-konsultacyjnych.	78%	61%	62%	66%	65%	65%	55%	
C. Wszyscy pracownicy szkoły są przeszkoleni w zakresie identyfikowania przypadków przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci (w rodzinie, w placówce przez rówieśników i personel), zagrożeń w internecie i podejmowania interwencji w tym zakresie.	25%	10%	32%	30%	27%	25%	18%	
Edukacja uczniów								
D. Uczniowie uczestniczą w szkole w zajęciach edukacyjnych dotyczących:								
a. wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	18%	13%	20%	22%	20%	18%	10%	
b. przemocy w rodzinie, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	40%	21%	24%	32%	25%	23%	14%	
c. przemocy w szkole, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	69%	52%	43%	54%	49%	47%	37%	
d. unikania zagrożeń w internecie oraz możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach	70%	59%	55%	61%	60%	59%	47%	
E. W szkole są zawsze łatwo dostępne dla uczniów i promowane informacje o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży.	91%	74%	66%	76%	73%	77%	55%	
Edukacja rodziców uczniów								
F. W szkole organizowane są dla rodziców zajęcia:								
a. edukacyjne nt. wychowania dzieci bez przemocy	7%	9%	11%	12%	12%	9%	6%	
b. informacyjne nt. zagrożeń dzieci w internecie i sposobów ich unikania	19%	15%	16%	20%	17%	16%	11%	
c. informacyjne nt. ochrony dziecka przed przemocą	14%	10%	13%	15%	14%	14%	7%	
d. informacyjne nt. ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	9%	3%	10%	11%	11%	6%	4%	

	Zawód				Wielkość miejscowości			
	dyrektorzy (n = 88)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	nauczyciele (n = 547)	wieś (n = 340)	małe miasto (N=150)	średnie miasto (n = 151)	duże i wielkie miasto (n = 199)	
G. W szkole są dostępne materiały edukacyjne (brozury, ulotki) dla rodziców na temat:								
a. wychowania dzieci bez przemocy	63%	60%	38%	47%	52%	52%	33%	
b. ochrony dziecka przed przemocą	66%	60%	41%	51%	53%	52%	36%	
c. ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	53%	34%	29%	37%	39%	34%	21%	
d. bezpieczeństwa dzieci w internecie	74%	72%	52%	61%	64%	62%	50%	
Polityka ochrony dzieci								
H. Szkoła ma ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka (wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy ze strony personelu, przemocy rówieśniczej, cyberprzemocy i niebezpiecznych treści w internecie).	70%	57%	56%	63%	59%	60%	47%	
I. Szkoła ma ustalone i spisane zasady bezpiecznych relacji personel szkoły – dziecko.	50%	33%	47%	49%	47%	39%	38%	

Tabela A3
Rozwiązania nierealizowane w ogóle w podziale na zawód i wielkość miejscowości

	Zawód				Wielkość miejscowości			
	dyrektorzy (n = 88)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	nauczyciele (n = 547)	wieś (n = 340)	małe miasto (n = 150)	średnie miasto (n = 151)	duże i wielkie miasto (n = 199)	
Monitorowanie pracowników szkoły								
A. Dyrekcja szkoły wymaga od wszystkich zatrudnionych pracowników zaświadczenia/oświadczenia o niekaralności, by uniknąć zatrudniania osób, które były skazane za wykorzystywanie seksualne dzieci lub stosowanie przemocy.	0%	5%	4%	5%	3%	3%	5%	
Edukacja pracowników szkoły								
B. W szkole jest łatwo dostępna dla pracowników baza lokalnych instytucji interwencyjnych i pomocowych oraz telefonów interwencyjno-konsultacyjnych.	3%	12%	8%	8%	7%	9%	10%	

	Zawód				Wielkość miejscowości			
	dyrektorzy (n = 88)	psychologów i pedagogów szkolni (n = 205)	nauczyciele (n = 547)	wieś (n = 340)	małe miasto (n = 150)	średnie miasto (n = 151)	duże i wielkie miasto (n = 199)	
C. Wszyscy pracownicy szkoły są przeszkoleni w zakresie identyfikowania przypadków przemocy i wykorzystywania seksualnego dzieci (w rodzinie, w placówce przez rówieśników i personel), zagrożeń w internecie i podejmowania interwencji w tym zakresie.	8%	30%	19%	19%	16%	17%	30%	
Edukacja uczniów								
D. Uczniowie uczestniczą w szkole w zajęciach edukacyjnych dotyczących:								
a. wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	14%	35%	28%	26%	21%	23%	42%	
b. przemocy w rodzinie, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	8%	20%	21%	16%	13%	13%	35%	
c. przemocy w szkole, unikania zagrożeń w tym zakresie oraz możliwości uzyskania pomocy	3%	5%	9%	6%	3%	5%	16%	
d. unikania zagrożeń w internecie oraz możliwości uzyskania pomocy w trudnych sytuacjach	5%	1%	4%	3%	1%	1%	9%	
E. W szkole są zawsze łatwo dostępne dla uczniów i promowane informacje o telefonach zaufania dla dzieci i młodzieży.		2%	3%	2%	1%	3%	6%	
Edukacja rodziców uczniów								
F. W szkole organizowane są dla rodziców zajęcia:								
a. edukacyjne nt. wychowania dzieci bez przemocy	10%	23%	25%	21%	17%	22%	32%	
b. informacyjne nt. zagrożeń dzieci w internecie i sposobów ich unikania	2%	10%	15%	10%	5%	13%	22%	
c. informacyjne nt. ochrony dziecka przed przemocą	3%	21%	23%	18%	12%	18%	33%	
d. informacyjne nt. ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	15%	40%	31%	29%	27%	28%	42%	
G. W szkole są dostępne materiały edukacyjne (brozury, ulotki) dla rodziców na temat:								
a. wychowania dzieci bez przemocy	23%	28%	28%	29%	22%	21%	35%	
b. ochrony dziecka przed przemocą	22%	29%	27%	27%	21%	20%	35%	
c. ochrony dziecka przed wykorzystywaniem seksualnym	26%	48%	34%	36%	33%	32%	44%	
d. bezpieczeństwa dzieci w internecie	16%	18%	21%	22%	15%	13%	25%	

	Zawód			Wielkość miejscowości			
	dyrektorzy (n = 88)	psycholodzy i pedagodzy szkolni (n = 205)	nauczyciele (n = 547)	wieś (n = 340)	małe miasto (n = 150)	średnie miasto (n = 151)	duże i wielkie miasto (n = 199)
Polityka ochrony dzieci							
H. Szkoła ma ustalone i spisane procedury interwencji w przypadku podejrzenia krzywdzenia dziecka (wykorzystywania seksualnego, przemocy w rodzinie, przemocy ze strony personelu, przemocy rówieśniczej, cyberprzemocy, niebezpiecznych treści w Internecie).		3%	5%	4%	1%	3%	6%
I. Szkoła ma ustalone i spisane zasady bezpiecznych relacji personel szkoły – dziecko.	11%	15%	9%	8%	8%	12%	16%